

اعتبارسنجی: الگویی مناسب برای بهبود کیفیت مؤسسات پژوهشی

رضا محمدی*

فاخته اسحاقی

کوروش پرند

مژگان احتشام حسینی

چکیده

نظام دانشگاهی ایران و دستاوردهای آن را بررسی کند. سپس به تعمیم کاربرد این الگو در مؤسسات پژوهشی و ارائه فرایند اجرای آن پرداخته و راهکارهایی را به منظور افزایش اثربخشی آن پیشنهاد کند. واژگان کلیدی: اعتبارسنجی، ارزیابی درونی و بیرونی، مؤسسات پژوهشی.

امروزه شکاف عمیق بین کشورها و رمز موفقیت در رقابت جهانی، در ارتقای کمی و کیفی فعالیت‌های پژوهشی و توسعه علمی نهفته است؛ اما این مهم خود به خود اتفاق نمی‌افتد و نیازمند ارزیابی و برنامه‌ریزی بر اساس نتایج آن است. از این رو ارزیابی مؤسسات پژوهشی باید بر مبنای الگویی مناسب و روش‌های علمی باشد تا به واسطه آن نقاط قوت و ضعف شناسایی شده و بر اساس آن پیشنهادهای عملیاتی مناسبی برای ارتقای فعالیت‌های علمی مؤسسات پژوهشی ارائه و به کار بسته شود.

مقدمه

در جهان امروز ممالکی که به استقلال ملی و اهداف توسعه جامعه خویش ارزش می‌دهند، در برنامه‌ریزی راهبردی و سیاست‌گذاری‌های علمی خود فعالیت‌های پژوهشی را در اولویت نخستین قرار داده‌اند [۱]. در تأیید این مطلب مطالعات تطبیقی نشان می‌دهد کشورهای که دامنه پژوهش خود را گسترش داده‌اند، شرایط شکوفایی جامعه خود را نیز فراهم کرده‌اند [۲]. پژوهش به مثابه کانونی، بذر نوآوری‌ها را شکوفا می‌کند و در صورت برخورداری از مدیریت صحیح زمینه را برای پیشرفت‌های علمی - فنی فراهم می‌سازد و شکوفایی علمی و اقتصادی را به ارمغان می‌آورد.

در این راستا بررسی تجارب بین‌المللی نشان می‌دهد که با توجه به ماهیت علمی مؤسسات پژوهشی، برای ارزیابی آن‌ها نیز همچون نظام‌های دانشگاهی، الگوی اعتبارسنجی که مشتمل بر دو رویکرد ارزیابی درونی و بیرونی است، استفاده می‌شود؛ اما در تجارب ملی، الگوی اعتبارسنجی تاکنون تنها در نظام‌های دانشگاهی مورد استفاده قرار گرفته است. در این صورت با توجه به لزوم کاربرد الگویی مناسب برای ارزیابی و ارتقای فعالیت‌های علمی مؤسسات پژوهشی، این مقاله درصدد است تا ضمن مفهوم‌شناسی الگوی اعتبارسنجی و بیان تجربیات بین‌المللی مربوط به آن، یک دهه تجربه اعتبارسنجی در

* عضو هیئت علمی و رئیس گروه ارزشیابی آموزشی مرکز مطالعات، تحقیقات و ارزشیابی آموزشی سازمان سنجش آموزش کشور

پست الکترونیک: remohamadi@yahoo.ca

در این راستا مطالعه الگوی اعتبارسنجی که مبتنی بر دو رویکرد ادبیات ارزیابی درونی^۱ و ارزیابی بیرونی^۲ است، نشان می‌دهد که این دو رویکرد از ویژگی‌های فوق برخوردار هستند.

همچنین بررسی روش‌شناسی نهادهای ارزیابی و اعتبارسنجی سایر کشورها بیانگر آن است که در این کشورها ارزیابی مؤسسات علمی (که شامل دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی است) بر الگوی اعتبارسنجی (ارزیابی درونی و بیرونی) پایه‌گذاری شده است [۵].

در ارزیابی درونی خود اعضای نظام مورد ارزیابی (دانشگاه/ مؤسسه پژوهشی) با انتخاب عوامل، ملاک‌ها و نشانگرها به ارزیابی می‌پردازند. در این گونه ارزیابی با مشارکت فعال اعضای هیئت علمی و بر اساس داده‌های جمع‌آوری شده از کلیه ذی‌نفعان نظام مورد ارزیابی، قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و عوامل بازدارنده توسعه نظام مربوطه شناسایی و به صورت گزارش ارزیابی درونی عرضه می‌شود [۶]. پس از ارزیابی درونی، ارزیابی بیرونی به وسیله افرادی از خارج واحد مورد ارزیابی (هیئت همگنان)^۳ با توجه به تخصص و صلاحیتی که دارند، برای بازنگری نتایج ارزیابی درونی و بررسی اعتبار آن انجام و نتیجه نهایی قضاوت درباره نظام مورد ارزیابی و پیشنهادهایی برای بهبود و توسعه آن در قالب گزارش ارزیابی بیرونی ارائه می‌شود [۷].

بنابراین ارزیابی درونی و بیرونی از آنجا که بر مبنای رویکرد سیستمی است، با مشارکت فعال اعضای هیئت علمی و متخصصان جامعه علمی وضعیت موجود را بررسی می‌کند، نقاط قوت و ضعف مؤسسه را آشکار می‌سازد و فضای مناسب برای ارائه ایده‌های خلاق و

در این میان دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی، نهادهای اصلی در تحقیق و توسعه کشورها به حساب می‌آیند؛ زیرا از سه رکن مدیریت تحقیقات، محقق و ابزار تحقیق برخوردارند و از طریق فعالیت‌هایی از قبیل تعیین موضوعات تحقیقاتی مورد نیاز جامعه، تعیین اولویت‌های تحقیقاتی، پذیرش و اجرای تحقیقات مورد نیاز جامعه و سازمان‌ها، تربیت دانشجویانی با مهارت‌های تحقیق در محیط‌های کاری، سامان‌دهی و نظارت بر فعالیت‌های تحقیقاتی، طبقه‌بندی و قابل کاربرد ساختن نتایج تحقیقات و نظایر آن نقش به‌سزایی در پژوهش و توسعه علمی کشور دارند [۳]. در ایران حداقل بیش از ۷۰ درصد توان تحقیقاتی و محققان کشور در دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی قرار دارند [۴].

در این راستا بدیهی است که کارآمدی و اثربخشی این نهادها نیازمند برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح علمی است که رکن اصلی و جزء زیربنایی آن ارزیابی است. بنابراین مؤسسات پژوهشی باید برای به‌کارگیری الگویی مناسب برای ارزیابی گام بردارند.

ارزشیابی مؤسسات پژوهشی باید بر مبنای رویکرد سیستمی و با توجه به عوامل درون‌دادی، فرایندی و برون‌دادی آن انجام شود، چرا که برون‌داد مطلوب نیازمند وجود درون‌دادها و فرایندهای مطلوب است. به عبارت دیگر ارزیابی بخشی از سیستم، بدون توجه به تمام جنبه‌های آن نمی‌تواند تصویر جامع و دقیقی از وضعیت موجود آن ترسیم کند. از طرف دیگر به علت ماهیت علمی و تخصصی این مؤسسات، ارزیابی آن باید مبتنی بر مشارکت اعضای هیئت علمی باشد چرا که رویکردهای نظارت گونه و از بالا به پایین با جایگاه و شأن اعضای هیئت علمی سازگار نیست و نمی‌تواند جواب‌گوی توسعه علمی باشد.

1. Internal evaluation
2. External evaluation
3. Peer

اعتبارسنجی را فرایند کنترل و اطمینان از کیفیت ذکر می‌کند که می‌توان به‌وسیله آن به بازبینی و ارزیابی مؤسسه یا برنامه‌های آن برای کسب اطمینان از تحقق اهداف یا احراز استانداردهای قابل پذیرش پرداخت [۹].

دیکسون^۲ ضرورت و چرایی اعتبارسنجی در مؤسسات علمی را بررسی کرده است و بیان می‌کند که ارزیابی مؤسسه موجب می‌شود تا اعضای هیئت علمی هر مؤسسه و اجتماع علمی بیرون آن به میزان استقرار کیفیت در فعالیت‌های علمی آگاهی پیدا کنند و یاران مؤسسه با ارزیابی درونی و ارزیابی بیرونی به‌وسیله هم‌تایان علمی و تخصصی، شانس بهبود مداوم کیفیت خود را افزایش دهند و از بازخوردهای ارزیابی برای کنش برنامه‌ریزی معطوف به ارتقا و توسعه فعالیت‌های علمی خود بهره بگیرند و بتوانند در شرایط رقابتی از منابع موجود استفاده عقلانی‌تری بکنند [۱۰].

به عبارت دیگر اعتبارسنجی فرایندی است که از طریق آن درون‌داده‌ها، فرایندها و برون‌داده‌های مؤسسات آموزش عالی بررسی و طرحی برای حفظ، توسعه و افزایش کیفیت آن تهیه می‌شود [۱۱]. الگوی اعتبارسنجی از دو بخش تشکیل می‌شود [۱۲]:

۱- ارزیابی درونی

۲- ارزیابی بیرونی.

ارزیابی درونی را می‌توان در قالب نوعی جستجوی نظم‌یافته به نام اقدام‌پژوهی^۳ با مشارکت اعضای هیئت علمی دست‌اندرکار در فعالیت‌های نظام علمی مورد ارزیابی (دانشگاه، مؤسسات پژوهشی) و به منظور اطمینان از تحقق اهداف و کیفیت مطلوب عوامل

پیشنهادهای سازنده برای بهبود و توسعه را فراهم می‌آورد، می‌تواند به عنوان روشی مناسب برای ارزیابی مؤسسات علمی به کار رود و مبنایی مفید برای برنامه‌ریزی توسعه فعالیت‌های علمی فراهم کند.

در راستای نقش مثبت روش‌های ارزیابی درونی و بیرونی (اعتبارسنجی) در ارتقای کیفیت مؤسسات آموزش عالی و با تأکید برنامه سوم و چهارم توسعه کشور بر «ارزیابی مستمر دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و مؤسسات پژوهشی به‌وسیله وزارتخانه علوم، تحقیقات و فناوری»، مسئولیت اجرای آن به سازمان سنجش آموزش کشور واگذار شد و بر اساس آن رویکردهای ارزیابی درونی و بیرونی از سال ۱۳۷۹ در نظام آموزش عالی ایران مورد توجه قرار گرفت. اما علی‌رغم این‌که الگوی اعتبارسنجی در سایر کشورها علاوه بر نظام دانشگاهی برای مؤسسات پژوهشی نیز استفاده می‌شود، کاربرد آن در مؤسسات پژوهشی ایران مورد غفلت واقع شده است. در این‌صورت مقاله حاضر ضمن مروری بر مفهوم اعتبارسنجی و بررسی تجارب آن در سایر کشورها و ایران، فرایند اجرای آن در تشریح و راهکارهای مناسب برای تعمیم کاربرد آن در مؤسسات پژوهشی ارائه می‌شود.

• اعتبارسنجی

اعتبارسنجی با سابقه‌ترین سیستم بررسی تخصصی رسمی در نهادهای علمی است که شروع کاربرد آن به اواخر قرن ۱۹ و اوایل قرن ۲۰ که نمایندگی‌های ملی و منطقه‌ای اعتبارسنجی به تدریج در ایالات متحده آمریکا تشکیل شد، برمی‌گردد [۸].

آدلمن^۱ (۱۹۹۲) در دایره‌المعارف آموزش عالی،

2. Dickeson

3. Action research

1. Adleman

ارزیابی بیرونی فرصت معینی برای نظام ارزیابی شده برای ارزیابی نقادانه و سودبردن از یک بحث و تبادل سازنده به وسیله افراد دانشگاهی برجسته خارج از آن نظام فراهم می‌کند [۲۰].

در ارزیابی بیرونی هیئت همگنان سه فعالیت اصلی، یعنی بازدید از بخش‌ها و تسهیلات، مصاحبه با اعضای مختلف مؤسسه و بررسی شواهد مستند (گزارش ارزیابی درونی) را انجام می‌دهند تا به یک برداشتی از مؤسسه دست پیدا کنند. این بازدید فرصتی برای بحث کردن و پیدا کردن راه‌های بهبود را برای مؤسسه فراهم می‌کند [۲۱].

به‌طور کلی در ارزیابی بیرونی به وسیله هیئت همگنان موارد زیر مورد تأکید قرار می‌گیرد:

- واحد ارزیابی شده باید ارزیابی درونی را انجام دهد. مهم است که این خود-ارزیابی یک ارزیابی صحیح و واقعی از فعالیت‌ها و نه فقط گردآوری ساده اطلاعات باشد؛

- متخصصان بیرونی واحد ارزیابی شونده را بازدید می‌کنند و گزارش ارزیابی درونی را بررسی و نقد می‌کنند؛

- نقش متخصصان در گروه هیئت همگنان به طور عمده روشن کردن و ارزیابی جنبه‌های ارزیابی درونی و نه بازجویی کردن است؛

- ارزیابی بیرونی به وسیله هیئت همگنان به دنبال مقایسه مؤسسات نیست. تأکید اصلی بر ارزیابی ارتباط بین اهداف و عملکرد است. ارزیابی مؤسسات آموزش عالی حول این موضوع است که تا چه اندازه مؤسسات به اهداف یا الزامات تعیین شده خود دست یافته‌اند.

• تجارب بین‌المللی و ملی در حوزه اعتبارسنجی

درون‌دادی، فرایندی و برون‌دادی تشکیل‌دهنده گروه آموزشی انجام داد [۱۳].

ارزیابی درونی یک رهیافت مشارکتی در بازنگری منظم، سیستماتیک و جامع فعالیت‌های مؤسسه است که می‌تواند در راستای شرح و بیان پیشرفت‌ها، حل مسائل و بهبود و ارتقای فعالیت‌های مؤسسه به‌کار رود. به عبارت دیگر ارزیابی درونی مبتنی بر نظریه تغییر است و تأکید بر ایجاد تغییرات برای بهبودی دارد [۱۴].

ارزیابی درونی تأکید فراوان بر برنامه‌هایی دارد که از طریق آن مأموریت، جایگاه، اهداف و نقاط قوت و ضعف مجموعه تحت ارزیابی معین می‌شود و آن مجموعه برای تضمین و بهبود کیفیت خود، روش‌های مفیدی را اتخاذ و به برنامه‌ریزی برای بهبود مستمر کیفیت خود می‌پردازد [۱۵]. بنابراین در ارزیابی درونی ضمن بررسی وضعیت موجود نظام، مبنایی برای برنامه‌ریزی فعالیت‌های آتی فراهم می‌شود.

ارزیابی درونی تلاش می‌کند تا نیازهای نظام مورد ارزیابی، چه انجام شود و چه انجام نشود، اولویت‌های بهبود برنامه و استراتژی‌های اثربخش برای توسعه مستمر را مشخص کند [۱۶]. به عبارت دیگر ارزیابی درونی توسعه سازمانی و تغییرات برنامه‌ریزی شده را حمایت می‌کند [۱۷].

اما در تکمیل و تأیید اعتبار نتایج ارزیابی درونی، ارزیابی بیرونی باید به عنوان مکمل ارزیابی درونی به صورت یک چرخه انجام شود [۱۸].

از نظر یونسکو ارزیابی بیرونی عبارت‌است از فرایندی که به وسیله تیمی از متخصصان (هیئت همگنان) انجام می‌شود و شامل سه فعالیت متمایز زیر است:

- ۱- تحلیل گزارش ارزیابی درونی؛ ۲- بازدید از محل؛ ۳- تهیه گزارش ارزیابی بیرونی [۱۹].

تدوین کرده است که ضمن کاربرد خودارزیابی، تمرکز بر تضمین کیفیت بیرونی می‌باشد [۲۶].

در آسیا هند اقدامات چشمگیری در زمینه ارزیابی و اعتبارسنجی دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی دارد. شورای ملی ارزیابی و اعتبارسنجی^۵ در سال ۱۹۹۴ تشکیل شد. دستور کار اصلی این شورا ارزیابی و اعتبارسنجی مؤسسات آموزش عالی با هدف بهبود مداوم کیفیت فعالیت‌های آنهاست. ارزیابی مؤسسه‌ای بر اساس خود ارزیابی و بررسی هیئت همگنان با کاربرد مؤلفه‌های تعریف شده اجرا می‌شود [۲۲].

بدیهی است که با توجه به ویژگی‌های مؤسسه مورد ارزیابی میزان تمرکز بر ملاک‌ها متفاوت خواهد بود، یعنی در مؤسسات پژوهشی ملاک پژوهش و در نظام دانشگاهی فرایند آموزش با تمرکز بیشتری مورد ارزیابی قرار می‌گیرند. در این راستا برخی نهادها، به‌طور خاص مؤلفه‌های زیر را برای ارزیابی مؤسسات پژوهشی تعریف کرده‌اند:

- درک اهداف مؤسسه به‌وسیله مدیریت و کارکنان علمی؛
- دامنه فعالیت‌های مؤسسه و تطابق و سازگاری آن با اهداف و اختیارات؛
- برنامه‌های پژوهش و خدمات پشتیبانی و تناسب و کفایت آن برای انجام فعالیت‌ها؛
- تعادل بین پژوهش‌های بنیادی و کاربردی؛
- فعالیت‌های بین رشته‌ای؛
- کیفیت خط مشی‌های علمی- پژوهشی؛
- کیفیت اعضای هیئت علمی؛
- ساختار و سازمان‌دهی مؤسسه؛
- کیفیت نیروی انسانی غیر هیئت علمی؛

با توجه به نقش ارزیابی دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی در توسعه علمی، کشورهای مختلف جهان نهادهای مناسبی را برای ارزیابی و اعتبارسنجی مؤسسات علمی خود ایجاد کرده‌اند.

شبکه بین‌المللی نهادهای تضمین کیفیت در آموزش عالی^۱ در سال ۲۰۰۲ میلادی نشان می‌دهد که طی دو دهه گذشته بیش از ۶۰ نهاد ارزیابی و اعتبارسنجی در کشورهای مختلف جهان تأسیس یافته و به ارزیابی درونی و بیرونی مؤسسات علمی پرداخته‌اند [۲۲].

در ایالات متحده آمریکا نظام اعتبارسنجی مرکب از شش نهاد اعتبارسنجی است که بر حسب شش منطقه جغرافیایی آمریکا به سنجش کیفیت برنامه‌ها و مؤسسات علمی (دانشگاه‌ها / مؤسسات پژوهشی) می‌پردازد. هر سازمان اعتبارسنجی کننده، استانداردهای خودش را که به وسیله مؤسسات خود تدوین می‌کند [۲۳].

در اروپا انگلستان در زمینه اعتبارسنجی مؤسسات آموزش عالی از قدمت زیادی برخوردار است. در این کشور «نهاد تضمین کیفیت»^۲ بیشترین بخش ارزیابی‌ها را به صورت خود-ارزیابی (ارزیابی درونی) و ارزیابی بیرونی هیئت همگنان به انجام می‌رساند [۲۴].

در فرانسه «کمیته ملی ارزشیابی»^۳ در سال ۱۹۸۵ تأسیس شده است که ارزیابی کیفیت دانشگاهی در سطح مؤسسه یا دانشگاه را بر اساس مجموعه ملاک ۱۳۴ مؤلفه‌ای انجام می‌دهد [۲۵].

در هلند «سازمان ملی اعتبارسنجی»^۴ یک سیستم اثربخش برای تضمین کیفیت می‌باشد و چارچوب اعتبارسنجی را برای کنترل اعتبار مؤسسات

1. International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education (INQAAHE)
2. Quality Assurance Agency
3. Comite's National d' Evaluation (CNE)
4. National Accreditation Organization (NAO)

5. NAAC: National Assessment and Accreditation Council

علمی کشور شود. به عبارت دیگر با توجه به مشابهت ماهیت مراکز پژوهشی با نظام دانشگاهی از نظر این-که عوامل اصلی مراکز پژوهشی را نیز اعضای هیئت علمی تشکیل می‌دهند و باید در ارزیابی این نهادها نیز از الگوهای مشارکتی و مبتنی بر بررسی تخصصی و نظر خبرگان استفاده کرد و همچنین از نظر این که کارکرد این مؤسسات نیز در امر پژوهش و عرضه خدمات تخصصی و آموزش در سطح تحصیلات تکمیلی و دوره‌های آموزشی برای محققان و پژوهشگران است، می‌توان و مناسب است که روش ارزیابی درونی و بیرونی (اعتبارسنجی) را برای ارتقای فعالیت‌ها و بهبود عملکرد این نهادها به کار برد. بنابراین می‌توان چارچوب اجرای ارزیابی درونی و بیرونی را به شرحی که در قسمت بعد می‌آید در مؤسسات پژوهشی استفاده کرد.

• فرایند اجرای الگوی اعتبارسنجی (ارزیابی درونی و بیرونی)

فرایند ارزیابی درونی و بیرونی در قالب یک چارچوب نظام‌دار و طی مراحل زیر به اجرا در می‌آید [۲۸، ۲۹]:

- آگاه کردن اعضای نظام داوطلب ارزیابی از اهداف و روش انجام ارزیابی درونی؛
- تشکیل کمیته راهبری ارزیابی درونی در نظام ارزیابی شده؛
- تصریح رسالت و اهداف؛
- تعریف و تدوین عوامل، ملاک‌ها و نشانگرهای ارزیابی؛
- تعریف الزامات قضاوت؛
- مشخص کردن داده‌های مورد نیاز برای ارزیابی نشانگرها؛
- طراحی و تدوین ابزارهای گردآوری داده؛

- کفایت منابع مالی و تجهیزات فیزیکی برای انجام فعالیت‌ها [۲۷].

اما در ایران سال‌ها بازرسی و نظارت دیوان‌سالار دولتی در نظام آموزش عالی مانع رشد الگوهای ارزیابی درون‌زا در نهادها و جامعه علمی و متکی بر مشارکت آن‌ها شده بود تا این که به موجب تأکید برنامه سوم و چهارم توسعه برکرآمد کردن نظام ارزیابی و اعتبارسنجی علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی، الگوی اعتبارسنجی از سال ۱۳۷۹ مورد توجه قرار گرفت و مأموریت آن در قانون اهداف، وظایف و تشکیلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تعریف و انجام آن به مرکز مطالعات، تحقیقات و ارزشیابی سازمان سنجش آموزش کشور واگذار شد و در بنیادی‌ترین سطح نظام دانشگاهی، یعنی گروه‌های آموزشی به اجرا درآمد. اکنون با گذشت یک دهه از اجرای ارزیابی درونی و بیرونی در گروه‌های آموزشی دانشگاه‌های کشور و دست پیدا کردن به دستاوردهایی نظیر:

- تبیین و تصریح اهداف گروه‌های آموزشی، افزایش سطح مشارکت اعضای هیئت علمی در ارزیابی و تعهد نسبت به ارتقای کیفیت و بهبود فعالیت‌ها، ارائه یک تحلیل جامع و شفاف از عوامل درون‌دادی، فرایندی و برون‌دادی و شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها به عنوان مبنایی مستند برای برنامه‌ریزی توسعه گروه، ایجاد نظام پیشنهادها در سطوح گروه آموزشی/ دانشکده/ دانشگاه/ وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، کمک به خودتنظیمی امور، تقویت دموکراسی سازمانی، فرهنگ مدیریت مشارکتی و یادگیری سازمانی، ایجاد و تقویت فرهنگ کیفیت‌مداری و پاسخگویی؛ می‌توان تجارب عملی آن را به مؤسسات پژوهشی تعمیم داد تا آثار مثبت آن در مؤسسات پژوهشی نیز محقق و منجر به ارتقای فعالیت‌های علمی این نهادها و در نتیجه توسعه

ایجاد هماهنگی و انسجام در ارزیابی نهادهای پژوهشی و سیاست‌گذاری‌های کلان، نهادی در سطح میانی برای آموزش و مدیریت اجرای ارزیابی درونی و بیرونی مؤسسات پژوهشی و پیگیری کاربست پیشنهادهای حاصل از آن در راستای بهبود کیفیت (در اعتبارسنجی دانشگاه‌ها این مسئولیت را مرکز مطالعات، تحقیقات و ارزشیابی آموزشی سازمان سنجش ایفا می‌کند)، کمیته‌ای مرکزی در سطح مؤسسات پژوهشی و کمیته ارزیابی در سطح گروه‌های پژوهشی. در پایان یادآوری می‌شود که اثربخشی ارزیابی درونی و بیرونی مستلزم حمایت جدی مدیران و مشارکت فعال اعضای هیئت علمی مؤسسات پژوهشی می‌باشد.

منابع و مأخذ

- [۱] طیبی، سیدجمال‌الدین، "نقش دانشگاه و پژوهش در توسعه ملی"، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، شماره ۲، سال سوم، تابستان، ۱۳۷۲.
- [2] Kuh, George. "Learning Productivity at Research Universities". The Journal of Higher Education. Vol.72, No.1, 2002.
- [۳] احمدی دستجردی، داوود و انوری، صدور، "نقش دانشگاه و پژوهش در توسعه ملی"، دایره‌المعارف آموزش عالی (جلداول)؛ تهران: بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی، صص ۵۹-۵۳، ۱۳۸۳.
- [۴] دفتر امور پژوهشی معاونت پژوهشی وزارت فرهنگ و آموزش عالی، کارنامه پژوهش: دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی وابسته، مهرماه، ۱۳۷۰.
- [5] Hofmann, S., 10 Years on Lessons Learned from the Institutional Evaluation programme, <http://www.eua.be/press-corner/press-releases/euas-institutional-evaluation-programme-iep>, 2005.
- [۶] بازرگان، عباس، اعتبارسنجی در آموزش عالی،

- گردآوری داده‌های مورد نیاز؛
 - تجزیه و تحلیل داده‌ها؛
 - تدوین گزارش ارزیابی درونی.
- پس از اتمام ارزیابی درونی باید ارزیابی بیرونی انجام شود. ارزیابی بیرونی را نیز می‌توان به شرح زیر اجرا کرد [۱۳]:
- تشکیل هیئت همگنان و آشنا ساختن آنان با فرایند ارزیابی بیرونی؛
 - مطالعه و بررسی گزارش ارزیابی درونی و تحلیل آن به‌وسیله هیئت همگنان؛
 - بازدید هیئت همگنان از نظام ارزیابی شده؛
 - تهیه و تدوین گزارش ارزیابی بیرونی.

نتیجه‌گیری

ارزیابی مؤسسات پژوهشی به منظور شناخت قوت‌ها و ضعف‌ها و برنامه‌ریزی برای بهبود کیفیت ضرورتی انکارناپذیر است. اما نکته حایز اهمیت در این خصوص کاربرد رویکرد مناسب ارزیابی است که نقش بسیار مهمی را در اثربخشی و کارایی فرایند ارزیابی ایفا می‌کند. در این راستا مطالعات تحقیقی و بررسی تجارب موجود در سطح بین‌المللی و ملی نشان می‌دهد که با توجه به ماهیت علمی مؤسسات پژوهشی، الگوی اعتبارسنجی (ارزیابی درونی و بیرونی) برای ارزیابی این گونه مؤسسات مناسب می‌باشد. بنابراین برای استقرار الگوی اعتبارسنجی و نهادینه شدن رویکردهای ارزیابی درونی و بیرونی در مؤسسات پژوهشی کشور پیشنهاد می‌شود که ساختار مناسب ارزیابی و اعتبارسنجی مؤسسات پژوهشی از بالاترین تا خردترین سطح تشکیل شود. شورای عالی اعتبارسنجی در سطح وزارت متبوع و با همکاری سایر نهادهای فعال در عرصه پژوهشی کشور به منظور

Quality Assurance and Accreditation: A Glossary of Basic Terms and Definitions, Bucharest, Unesco – CEBS, Paper on higher education, <http://www.cepesro/publications/efavlt.html>, 2004.

[20] University of Glasgow, Review of Departmental Programmes of Teaching, Learning and Assessment, <http://www.senate.gla.ac.uk/qa/review/index.html>, 2005-2006.

[21] Stella, A., External Quality Assurance in Indian Higher Education, Paris: International Institute for educational planning (IIEP), 2002.

[22] International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education (INQAAHE) Quality Assurance Agencies, Dublin: HETAC, 2002.

[23] EL-Khawas, E., Accreditation in the USA: origins, development and Future prospects, Unesco: IIEP, 2003.

[24] Brown, R., Quality Assurance in Higher Education (The UK Experience since 1992), London: RoutledgeFalmer, Taylor & Francis Group, 2004.

[25] Comité National d'Évaluation, Evaluation of European higher education: a status report, Denmark: CQAEHE/France: CNE, 1998.

[26] Vroeijsstijn, A.L., Accreditation in the Netherlands, the view of the universities, Association of the universities in the Netherlands (VSNU), 2004.

[27] Commission d'Évaluation de l'Enseignement Collégial, The Institutional Evaluation, <http://www.ceec.gouv.qc.ca>, 2000.

[۲۸] محمدی، رضا، راهنمای عملی انجام ارزیابی درونی در نظام آموزش عالی ایران، تهران: انتشارات سازمان سنجش آموزش کشور، ۱۳۸۴.

[۲۹] بازرگان، عباس، حجازی، یوسف و اسحاقی، فاخته، فرایند اجرای ارزیابی درونی (راهنمای عملی)، تهران: نشر دوران، ۱۳۸۶.

"دایره‌المعارف آموزش عالی (جلد اول)"، تهران: بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی، صص ۱۶۵-۱۶۴، ۱۳۸۳.

[7] Baker, R.L., Evaluation Quality and Effectiveness: Regional Accreditation Principles and practices, Journal of Academic Librarian ship, Vol. 28, pp: 3-7, 2002.

[8] Worthen, Blaine, R., James, R., Sanders, Educational Evaluation, Longman Inc, 1987.

[۹] بازارگادی، مهرانوش، اعتباربخشی در آموزش عالی، تهران: انتشارات صباح، ۱۳۷۸.

[10] Dickeson, R.C., The Need for Accreditation Reform. the Secretary of Education's Commission on The Future of Higher Education, Washington DC, 2006.

[11] Bazargan, Abbas, Issues and Trends in Quality Assurance and Accreditation: A Case Study of Iran, UNESCO, Paris, 2002.

[۱۲] بازرگان، عباس، ارزشیابی آموزشی (مفاهیم، الگوها و فرایند عملیاتی)، تهران، انتشارات سمت ۱۳۸۰.

[13] Spencer, M.S., "Enforced cultural change in Academe: A practical Case study", Implementing Quality Management System in Higher Education, Vol. 26, No.1, 2001.

[۱۴] محمدی، رضا و همکاران، ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی، تهران: انتشارات سازمان سنجش آموزش کشور، ۱۳۸۶.

[15] Thune, C., "The Alliance of Accountability and Improvement: the Danish Experience", Quality in Higher Education, Vol. 2, No. 1, pp: 21-33, 1996.

[16] Cowin, B., Initiating change Through Internal Evaluation, Internet: <http://www.cirpa-ocpri.ca/prevconferences/halifax94/cowin.html>, 1994.

[17] Love, A.J., Internal Evaluation: Building organizations from within, applied social Research Methods series, Vol. 24, Newbury Park, CA: sage publication, 1991.

[18] Dubois, Pierre, Evaluation and Self-Evaluation in European Universities. <http://www.pjb.co.uk/up1/pb5.htm>, 1998.

[19] Vlascean, V.L., Grunberg, L., Parlea, D.,